

„*Veritatis splendor*” and the Renewal of Moral Theology. Red. J. A. DiNoia, R. Cessario. Princeton, NJ: Scepter Publishers [Huntington, In: Our Sunday Visitor, Inc., Chicago, Ill.: Midwest Theological Forum] 1999 ss. X+290.

Bogate i ważne nauczanie Jana Pawła II wręcz prowokuje do komentarzy i refleksji. „*Veritatis splendor*” and the Renewal of Moral Theology to nowe, cenne opracowanie, które zawiera kilkanaście artykułów analizujących przesłanie moralne encykliki Jana Pawła II *Veritatis splendor*, napisanych z okazji 5. rocznicy ukazania się tego dokumentu. Wszystkie zamieszczone tutaj artykuły zostały pogrupowane w cztery sekcje: zarysowanie ogólnej perspektywy; analiza ważniejszych zagadnień encykliki; jej odbiór oraz zakończenie.

Moralne nauczanie papieskie, zwłaszcza wyrażone w encyklice, jest mocno osadzone i podsumowuje okres posoborowej odnowy teologii moralnej, do czego wewał słynny fragment numeru 16 *Optatam totius*. Tym samym jest ona zdecydowanie budowana wokół centralnej biblijnej idei miłości, łaski, pójścia za Chrystusem i przemienienia w Chrystusie. Amerykański dominikanin, J. A. DiNoia, szczególnie uwypukla taki biblijny, patrystyczny i osadzony w zdrowym tomizmie charakter *Veritatis splendor*. Papieżowi nie tyle chodzi o to, jak działać moralnie w poszczególnych sytuacjach, ale dlaczego w ogóle działanie moralne ma znaczenie. Swoisty klucz dla zrozumienia myśli Jana Pawła II DiNoia odczytuje z faktu, że podpisanie encykliki nastąpiło w święto Przemienienia Pańskiego. Moralność chrześcijańska jest bowiem obdarowaniem i wezwaniem do przemiany i ostatecznej wspólnoty z Bogiem Trójjedynym. Ma więc wybitnie charakter religijny i jest w służbie ludzkiego zbawienia (por. s. 1-10).

Znany, dzisiaj już emerytowany dominikański teolog moralista związany z uniwersytetem we Fryburgu, S. Pinckaers, poddaje analizie całość przesłania *Veritatis splendor*. Widzi w niej wezwanie do głębokiej, nawet rewolucyjnej odnowy katolickiej teologii moralnej i jej nauczania, szczególnie w wymiarze jej fundamentu biblijnego. By dostrzec integralność i wszechstronność myśli papieskiej, należy uwzględnić kontekst historyczny odnowy teologii moralnej, a nawet jej rozwój przedsoborowy. Szczególne znaczenie Pinckaers dostrzega w zdecydowanym zaakcentowaniu konieczności biblijnego, a ściśle ewangelicznego odczytywania moralności chrześcijańskiej. Wyszczególnia tu sześć konkretnych zasad dla biblijnej odnowy teologii moralnej, które dostrzega w encyklice Jana Pawła II (por. s. 18-37).

Alasdair MacIntyre, znany zwłaszcza po publikacji *After Virtue* (Notre Dame 1981), usiłuje odpowiedzieć na pytanie, w jaki sposób należy odczytać to, czego Papież uczy. Odnosi się zwłaszcza do współczesnego kontekstu filozoficzno-teologicznego, który doprowadził bezpośrednio i pośrednio do powstania *Veritatis splendor*. Choć przesłanki filozoficzne niepokojących wniosków współczesnego rozumienia moralności chrześcijańskiej, zwłaszcza wyrastające z dziedzictwa Kanta, utilitaryzmu i Kirkegaarda, są dla koncepcji papieskiej istotne, całość jego nauczania wiecie tu poza filozofię. Prowadzi mianowicie do wymiaru ściśle teologicznego – spotkania człowieka z Jezusem Chrystusem, który jest drogą do życia wiecznego. Śledząc myśl Jana Pawła II na tle jej rozwoju jeszcze sprzed pontyfikatu, MacIntyre m.in. podkreśla wielokrotnie cenny dorobek fenomenologii i wkładu Karola Wojtyły dla zrozumienia osoby i jej działania moralnego. Wskazuje równocześnie na znaczenie tomistycznej tradycji prawa naturalnego dla wykładu moralności. Encyklikę widzi natomiast jako „teologię filozofii moralnej osadzoną w teologii życia moralnego” (s. 88). Papieskie nauczanie odnosi się – według niego – do trzech typów błędów, które są zarówno filozoficzne jak i praktyczno-moralne. Chodzi o błędną koncepcję wolności i indywidualnej autonomii, o konsekwencjalizm i relatywizm (s. 90-94).

Centralna część moralnej encykliki Jana Pawła II podejmuje wybrane, fundamentalne zagadnienia, których wyjaśnienia domagają się współczesne dyskusje etyczne, opierające się często na błędnych założeniach czy dochodzące do błędnych wniosków. Profesor University of Tulsa, R. Hittinger, odnosi się do problemu prawa naturalnego w katolickiej tradycji teologicznej. Podaje zarys historii kształtowania się tej koncepcji, która zawsze miała swoje miejsce w nauce chrześcijańskiej w sposób bezkontrowersyjny aż do czasów nowożytnych. Wtedy bowiem nastąpiła z jednej strony redukcja pojęcia natury do kategorii ilościowych (Hobbes), a z drugiej pewne znaczenie miały okoliczności polityczne, co doprowadziło do rozumienia prawa naturalnego w wąskich kategoriach doczesnych (s. 104-110). Hittinger zauważa, że współczesnemu nowemu potwierdzeniu miejsca prawa naturalnego w myśli katolickiej towarzyszy też zainteresowanie nim u protestantów (s. 122).

Rozumienie wolności, a zwłaszcza jej relacja do prawdy, jest wielokrotnie podnoszona w recenzowanej pracy. Piszą o tym m.in. A. Dulles i L. Melina. Potwierdzają oni przekonanie papieskie, że „nie ma wolności bez prawdy” czemu kard. Wojtyła dał wyraz jeszcze podczas obrad II Soboru Watykańskiego (s. 129). Częste dziś oderwanie wolności od prawdy, a nawet ich przeciwstawianie, Dulles, profesor z Fordham University, dostrzega zwłaszcza w rodzimej kulturze amerykańskiej, wbrew często słusznym trendom amerykańskiej tradycji wolnościowej (s. 138-141). Melina, teolog z Rzymu, ukazuje tę wolność w kontekście chrystologiczno-personalistycznego wymiaru moralności chrześcijańskiej, gdzie szczególnie istotne wydaje mu się w *Veritatis splendor* ukierunkowanie przykazań na osiągnięcie pełni i doskonałości osobistego powołania (s. 152-158).

Analizie czynu ludzkiego poświęca swoje refleksje szwajcarski etyk M. Rhonheimer. W pierwszym tekście (s. 161-193) jego uwagę zajmują czyny *intrinsece malum*, w czym widzi centralne nauczanie encykliki Jana Pawła II. W wielu miejsc-

cach idzie za analizami św. Tomasza z Akwinu, pokazując ciągłą aktualność jego myśli. Zgadza się w pełni z papieską krytyką konsekwencjalizmu etycznego i – wbrew niektórym interpretacjom – wskazuje na fakt, że konsekwencjalizm nie tyle odrzuca teorię *fontes moralitatis*, ile raczej ją deformuje w specyficzny sposób pojmując przedmiot czynu (s. 175). W myśli papieskiej, zawartej w *Veritatis splendor*, dostrzega cenne inspiracje w kierunku dowartościowania podmiotowego wymiaru moralności, zwłaszcza teorii cnót moralnych. Sądzi, że słowa z numeru 78 encykliki o konieczności przyjęcia *perspektywy osoby działającej* dla określenia jakości moralnej czynu, „otwierają nową drogę ku ponownemu odkryciu perspektywy właściwej dla etyki cnoty, która jest autentyczną perspektywą moralności” (s. 188). Problematykę czynu Rhonheimer podejmuje ponownie w drugim tekście, gdy polemizuje z R. McCormickiem na temat czynów intencjonalnych i przedmiotu czynu w nauce papieskiej. W starannej i uważnie prowadzonej analizie VS 78-79 wykazuje powierzchowność i błędność krytyki McCormicka, który nie dostrzega istotnych niuansów wykładu papieskiego na temat czynu ludzkiego (s. 242-245), jak i istoty krytyki proporcjonalizmu (s. 260-265). Podobną tezę stawia W. May z Waszyngtonu. Przedstawia ważniejsze pisma czołowych proporcjonalistów zarówno sprzed encykliki, jak i po jej wydaniu, wykazując słuszność krytycznych opinii Papieża. Odnosi się tu szczególnie do publikacji takich czołowych teologów moralistów, jak R. McCormick, J. Selling i L. Janssens. Wbrew samym proporcjonalistom, którzy po ukazaniu się *Veritatis splendor* nie dostrzegali siebie i swoich poglądów jako przedmiotu krytyki papieskiej, May twierdzi, że „oni rzeczywiście nauczają i mają poglądy przypisane im przez Jana Pawła II” (s. 235).

Szczególne znaczenie nauki Jana Pawła II zawiera się w ukazaniu teologicznego kontekstu życia moralnego. Zwraca na to uwagę R. Cessario z Bostonu, sądząc wręcz, że *Veritatis splendor* należy traktować jako „nowy początek” teologii moralnej, zwłaszcza jeśli sytuuje się ją za Janem Pawłem II na szerszym tle nowej ewangelizacji. Nawiązuje tu wielokrotnie do nauki Akwinaty widząc w chrześcijańskim rozumieniu moralności centralne znaczenie cnót moralnych, szczególnie cnoty roztropności (s. 198).

Całość rozważań omawianego tomu komentarzy do *Veritatis splendor* zamyka wykład kard. Pio Laghi, który wskazuje na interesujący wpływ tej encykliki na nauczanie w ogóle. Podkreśla swoisty charakter „edukacyjny” całego dokumentu, przez co Papież daje wyraz swemu niepokojowi co do kryzysu i zagubienia moralnego współczesnej kultury, zwłaszcza w obszarze wolności (s. 273-276). Potrzeba stąd wytrwałego głoszenia prawdy, która umożliwi człowiekowi rozpoznanie siebie, swej życiowej drogi i realizacji swego powołania w autentycznej wolności. Do samych teologów moralistów Jan Paweł II kieruje wezwanie do zachowania eklezjalnego wymiaru tej dyscypliny teologicznej i jej odpowiedzialnych, służebnych relacji z Kościołem, społeczeństwem i kulturą. Szczególnie ważne jest, by w relacji do współczesnej kultury zachować i spełniać „funkcję krytyczną w stosunku do relatywizmu, pragmatyzmu i pozytywizmu, na które tak często wystawiona jest współczesna mentalność” (s. 285).

Prezentowany tom komentarzy do *Veritatis splendor* to z pewnością cenny dokument, pozwalający lepiej, już z pewnej perspektywy, spojrzeć na prorocze

nauczanie papieskie. Towarzyszący poszczególnym tekstom aparat bibliograficzny, jasny i zrozumiały język, jak i dołączony indeks tym bardziej uwypuklają walory pracy. Bez wątpienia jej lektura pozwoli każdemu lepiej dostrzec istotę przesłania moralnego encykliki Jana Pawła II.

Ks. Sławomir Nowosad